

**Bernard Lehete, Eustorg de Beaulieu eta Bernat
Detxepare Errenazimenduko hiru gizon**

Patri Urkizu

► **To cite this version:**

Patri Urkizu. Bernard Lehete, Eustorg de Beaulieu eta Bernat Detxepare Errenazimenduko hiru gizon. Eusko Ikaskuntza - Société d'Etudes basques, pp.235-242, 2001. <artxibo-00085052>

HAL Id: artxibo-00085052

<https://artxiker.ccsd.cnrs.fr/artxibo-00085052>

Submitted on 11 Jul 2006

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Bernard Lehete, Eustorg de Beaulieu eta Bernat Detxepare Errenazimenduko hiru gizon

Eugene Goyhenetche (1915-1989) euskal historialariaren heriotzetik hamartea iragana delarik, benetan egoki deritzot Eusko Ikaskuntzak hartu erabakiari, alegia, haren oroimena ez ahanzteari eta aitzakia horrekin zenbait ikerle biltzeari, bakoitzak bere esparruko gaiak elkarri ezagutaraziz.

Beti estimu eta balio handitan izan ditut Goyhenecheren ikertze eta zabaltze lanak, deitoratzen dudalarik soilik Bordelen aurkeztu zuen tesia, *Onomastique du Nord du Pays Basque (XIe - XVe siècles)* tamalez oraindik argitaragabe izana zenbait ohar *Onomasticon Vasconiae*¹ liburuan agerturik izan arren. Ohi zuen bezala, lehen eskuko dokumentazioa bertan plazaratuko liguke, noski, eta euskaren Erdi Aroko historiako baliagarri gertatuko, inolako dudarik gabe.

Dena delarik, - eta espero dezagun ez dezan denbora luzez itzalpean iraun lan horrek -, hel diezaiozun, gure gaurko lantxoari. XVI. mendeko, alegia, errenazimenduko hiru gizon, jo ditut begiz, eta beren arteko harreman, lotura eta lanei buruzko zenbait gogoeta aurkezttera natorkizue.

Bernard Lehete, Eustorg de Beaulieu eta Bernard Detxepare.

Lehetetarrak, etxe noble bateko ziren, jada 1135. urtean Martin de Lehet ageri denez Nafarroako erregearen kontseiluko partaide gisara² Geroagokoak dira, noski, Bertrand de Lehet eta Auger de Lehet, Goyhenechek argitaratu³ 1499ko agiri batean, Baiona eta Miarritzen arteko itun batean balearen eskubidezkoa zatia zela eta, azaltzen direnak, legetan lizentziatu eta batxiler hala nola Baionako eliza nagusiko kalonje bezala.

Ez dakigun arren gauza handirik Bernard Leheteren bizitzaz, egia esan, badakigu zertxobait bederen. Adibidez, Alfred Lassus-ek dioskunez⁴ Sarako familia nobletarik zela, oraindik bertako etxe eder batek izen bera daramalarik. M.A. Pegg-ek⁵ emaniko ohar batez jakin, badakigu, berriz, 1514. urtean Tolosan, hau da Frantziako Toulouse-n, ikasten ari zela eta bertan *lecteur* -irakurle- gisa aritu zela 1516an. Urte batzuek geroxeago abokatu zela Guyenneko amiralgoan (1524-1529) eta abokatu jenerala legez lanean hasi zela 1529an, kargu berean jarraikiz 1560a arte, azken hatsa 1562an eman zuelarik Bordelen.

---

¹ Goyhenetche, E., 1991, "Notas sobre la Onomástica y la Historia Medieval de Iparralde", *Onomasticon Vasconiae*. Ed. E. E. Knörr & M. A. Libano, Euskaltzaindia, Bilbao, 292-305.

² Lamant-Duhart, H., 1997, *Armorial du Pays Basque*, 262...

³ Goyhenetche, E., 1990, *Bayonne et la région Bayonnaise du XIIIe au XVe siècle*. UPV, Bilbao, 444 hur.

⁴ J & D. Biarritz Lassus, A., 1993, "Les maisons nobles, infançonnées autres de Sare et leurs occupants", in Jacques Antz et al., *Sare, Ekaina*, 179-211.

⁵ Pegg, M.A. (ed.), 1964, *Eustorg de Beaulieu, Les Divers Rapports*. Genève. Droz. 239.

Suertatu zaigu ere bere autografo dotorea ikustea hala nola bere seme Joanesena Bordeleko herri liburutegian, eta bidenabar Girondako Artxiboetan⁶ aurki daitezke beste zenbait albiste bere bizitzaz. Hala nola 1530.eko abuztuaren 22an hartu zuela bere lan kargua, aurrekoa, Thomas Cousinier Provence-ko Parlamentuko lehendakari bezala hautatua izan zelako⁷

Halaberetsu badakigu bere seme Joanesi utzi ziola kargua, 1554eko martxoaren 4ean, Fontainebleau-n sinatu agiriaren arabera, baina honek ezin izan zuela karguaz arduratu 1560a arte gaztetxo zelako oraindik. Halere, 1564an gure Bernard Laheteren semea Joanes prokuradore jenerala zen, eta eliza erreformatuko Guilloche kontseilariaren lehengusua. Hau dela eta katoliko zenbaitek salatu egin zuten [*Lettre contre Lahet*] haren jauregia erreformatu iraultzaileen babeslekua bilakatua zelako, eta istilu hanitz pairatu zituen kausa honengatik. dena den, Parisen hil zenean 1572an Bordeleko Parlamentu osoak parte hartu zuen hileta elizkizunetan, zeinek adierazten duen argi eta garbi zein estimu handitan zeukaten bordeleko hiritarrek gure Joanes⁸.

Hemen interesatzen zaiguna, ordea, bere aita Bernard da, zeren honek bildu zituen, bederen, bi poeta handiren laudorioak. Bata Beñat Detxepare, lehen euskal liburu inprimatuaren egilearen partetik, eta bestea Eustorg de Beaulieu garaiaren poeta ospetsu zenaren aldetik.

Detxepare, 1533an Baionako *Statuta Synodalia* direlakoak egiten egon ondoren⁹ honelaxe hasten du 1545ean, justuki, hain ezaguna den bere poema liburuaren eskaintza:

*Erregueren advocatu vitezco eta nobleari virtute eta hon guciez complituyari
bere iaun eta iabe Bernard Leheteri bernard echeparecoac haren cerbitzari chipiac
gogo honez gorayncy baque eta osagarri...*

Aurreraxeago cuskalzaletzat jotzen du, noski, alegia, cuskara ohoratu duela abokatu bordelesak, seguruen inprimatze baimena lortzeko bitartekari izanen baitzen, hitzokin:

*Eta ceren oray çuc iauna noble eta naturazcoac beçala baytuçu estimatzen
goratzen eta ohoratzen heuscara çuri neure iaun eta iabia beçala igorten darauritzut
heuscarazco copla batzu...*

Eta bukaeraldean koplen helburua honelaxe agertzen digu:

*...eta bascoec bercec beçala duten bere lengoagian scribuz cerbait doctrina eta
plazer harceco solas eguiteco cantatzeco eta denbora igaraiteco materia...*¹⁰

Nabari denez, musikak eta kantik berekin dakarren plazera ere ez zegoen *coplac* idaztean egileak zituen helburuetarik at. Ez naiz honetaz gehiago mintzatuko aski baitira aritu ni baino lehenago hainbat eta hainbat kritikari, tartean Haritschelhar jauna bera.

Mintza nadin, beraz, Eustorg de Beaulieu, honek ez hitz lauz baizik bertsoetan, aitzinago emango dugun ehun bertsolerroko poema eskaini zionez gure Bernard Laheteri.

⁶ . *Archives Historiques du Departement de la Gironde*. Paris, Alphonse Picard et fils, 1901, Vol. xxx.

⁷ *Archives de Gironde*. Registre d'enregistrement à Bernard de Lahet de l'office d'avocat général, vacant par la promotion de Thomas Cuisinier, à l'office du Parlement de Provence. Fond IB, 1287-1538, fol 158

⁸ . *Archives Historiques de la Gironde*, XX, 1487-1567. Registre des enregistrements, n. 5, fol. 117v.

⁹ Colombies, J., 1533, *Statuta Synodalia*. Baiona. BNP, coté, B. 27911.

¹⁰ Detxepare, B., 1545, *Linguae Vasconum Primitiae*. Bordeaux, François Morpain.

Eustorg de Beaulieu, Beaulieu-sur-Ménoire-n jaio zen 1495ean. Bere ama Jeanne de Bosredon deitzen zen, eta umezurtz gelditu zen oso gazte, zaindaria lanak bete behar zituenakdiru guztiak xahutu zizkiolarik. Bordeleko parlamentuaren aitzinean salatu zuen, bai abokatuari bai eta epaileei bertsoak zuzendu zizkielarik, 1529an justizia lortuz. Urte honetan plazaratu zuen Bordelen *Les gestes des solliciteurs* poema liburua¹¹, non apez bezala, *prestre*, ageri zaigun eta non tribunaletako hainbat jende kritikatzan dituen. Garai honetan Tulle-n bizi zelarik oso ospetsua zen teatrogileen artean bere ausardia eta literatur talentuak zirela eta,

zenbait antzerki idatzi zuelarik honako tituluak zutenak: *Histoire de l'enfant prodigue, Le murmure et fin de Choré, Dathan et Abiron...*

Esan bezala Lehetek babestu zuen, eta honen alaba Margaritaren maisu ere izan zen. Gero François de La Tour, Turenne-ko bizkontearen zerbitzura igaro zen, eta 1536an Lyon-era Charles d'Estaing-endako gomendiozko gutun batekin. Etxerik hoberenetan errezibitu zuten, Hélène de Gondi-ren irakasle izan zen eta Lyon-en 1537an *Divers rapportz, contenant plusieurs rondeaux, dixains et ballades*, argitaratu zuen¹², non amodiozko eta laudoriozko kantak ematen zituen, hala nola andere gorputzaren zazpi soin-armei buruzko bertsoak, askeegiztat jo zirenak.

Eliza erreformatuarekin harremanetan zen, eta beraz, bai Erasmoren ohoretan bai eta Margarita Nafarroakoren alde bertsoak idatzi zituen, eta Mélancton-en lantxo bat itzuli zuen. 1537ko maiatzaren lehenean Genève-n babestu zen, bertan urte bat emanez, ondoren Lausanne-ra teologia ikastera joan zelarik. 1540an Bernan zen, eta artzain hautatu zuten Thierrens, Vaud-eko lurraldean, bertan zazpi urtez biziz, eta bai polemika lanak bai kanta ezpiritualak idatziz, hala nola San Pabloren gutunak eta Psalmoak itzuliz. Garai honetan, hots, 1546. urtean plazaratu zuen *Chrestienne resjouissance*¹³. Titulu luzean dioen bezala, apez, musikari eta organistatzat jotzen zuen bere burua.

Liburu honetan 160 kantu ageri dira, zeinen hitzak eta musika sortzeaz harro sentitzen den. Halere Paul Meyer¹⁴, kritikariak dioenez, ez ziren hain originalak, garaian modan zirenetik imitatu baitzituen bai bertsoak, - batzuetan hitzez-hitz kopiatuz, bai eta doinuak. Zenbait kantatan aitasaindua, fraideak eta peregrinazioak kritikatzan ditu oso modu bizian. Eustorg Bâlen hil zen 1552eko urtarrilaren 8an.

Hona Eustorg de Beaulieu-k Bernard Leheteri eskainitako poema:

*Jadis envoyée de par l'Auteur à scientifique & Tres-prudent Seigneur,
Monsieur Maistre Bernard de Lahet, Advocat du Roy en sa Court de Parlement
à Bordeaux.*

Combien que Craincte en t'escripvant s'avance
De m'appeller Fol, plain d'oultrecuydance,
Espoir me poulse & me dict: Tu fais mal
4 Si tu te craintz q'ung cuer Noble & Loyal,

¹¹ Beaulieu, E. de, 1529, *Les gestes des solliciteurs...* Bordeaux.

¹² Eustorg de Beaulieu, 1540, *Les divers rapports contenant plusieurs rondeaux, dixains, ballades, chansons, epistres, blasons, epitaphes & aultres ioyeusetez*. Paris, Alain Lotrian.

¹³ Eustorg de Beaulieu, 1546, *Chrestienne resjouissance composée par..., jadis prestre, musicien et organiste en la faulce église papiste et depuis, par la miséricorde de Dieu, ministre évangélique, en la vraie église de J. C.*

¹⁴ Meyer, P., 1872-X-2, *Revue critique*.

Tant enrichi de vertus à souhait
 Comme celuy de Bernard de Lahet,
 Aye en desdain la teneur de ta lettre,
 8 Quoy qu'elle soit en rude stile & metre;
 Et (que plus est) qu'il soit en dignité
 (Non sans merite) & grande auctorité,
 Car ja pour ce ne t'en tiendra à mespris,
 12 Et n'en seras aucunement repris,
 Jointct que les Biens,& les Honneurs du monde

 N'ont rien changé ses meurs & sa faconde,
 Et ne fut onq plus doux & liberal
 16 (Avant qu'il feust Advocat general)
 Que maintenant, sellon ceulx qui le hantent,
 Et à toute heure au pres de lui frequentent.
 Or ce voyant, j'ay dict à Crainete & Peur
 20 Qu'en despit d'eulx je prendrois le labeur
 D'ung mot t'escripre en lourde Rymasseure,
 Voyant que Espoir (que maintz nourrit) m'asseure,
 le suppliant pardonner (toutesfois)
 24 Ma folle audace, au moins pour ceste fois,
 Combien que croy que trop ingrat seroye
 S'à tout le moins ce coup ne t'escripvoye,
 Veu les proffitz, les biens & les honneurs
 28 Que j'ay receupz de toy en lieux plusieurs,
 Sans que jamais te feisse aucuns services
 Dignes en rien de tant de benefices;
 Entre lesquelz j'ose bien reciter
 32 Que je t'ay veu pour moy solliciter
 Et'veoir mon sac, Puis en faire sermon
 Au bon seigneur Monsieur de saint Symon
 Qu'en mon proces lut commis Rapporteur,
 36 Dont (grace a Dieu) j'euz par son rapport heur,
 Car me garda sans faveur ne malice
 Tresbien mon Droict en forme de Justice.
 Mais les Raisons de droict que tu me feiz,
 40 A sçavoir mon si j'en feiz mes proffitz:
 Je te prometz que ouy, tant que de choses
 Ne d'aultre piece en mon dict Sac enclose;
 Et y parut, dont j'en mercie Dieu,
 44 Qui me guida te trouver en ce lieu.
 Tant d'aultres Biens j'euz par ton acointance,
 Et de Faveur, que je n'auroys puissance
 Le desservir de cent ans ne de plus,
 48 Mais Dieu (qui peult) parfaire le surplus.
 Je pense fort si ton cueur se delecte
 (Cornme j'ay veu) au Jeu de l'Espinete ?
 Et s'aymes tant le doux bruyt Organique
 52 Cornme aultres fois, & la douce Musique
 Où je t'ay veu prendre tant de plaisir

- Que bien souvent, ains que t'aller gesir
 (Pour de soucy & peyne estre delivre),
 56 Si tu trouvois de Musique aulcung Livre,
 Toy, Blaise, & moy, chantions jusque à my nuyct,
 Sçachant que Dueil ne proffite mais nuit?
 Et, pour plus estre à la Musique enclin,
 60 Tu t'aconctoys de Clement Jennequin
 Et d'aultres maintz, toutz gens d'experience,
 Et où gisoit Musicalle science.
- C'estoit en l'An mil cinq cens vingt & neuf,
 64 Q'ung pain d'ung liard n'estoit plus gros q'ung ceuf;
 Voire ne fut cent ans avant Cherté
 Telle que alors, ne si grand Paovreté.
 Ce non obstant, à tes Coustz & Despens
 68 u tins Maison ouverte à plusieurs Gens.
 J'en suis Tesmoing qui ne le puis nyer;
 Pareillement maistre François Cornier
 Et maistre Aubert du Pré, aussi la Chausse
 72 Et aultres maintz ayant part à la Saulse.
 Je Ry souvent lors que je considere
 Le passetemps que tu euz d'ung petit Heere
 Que j'achaptay pour de ça m'en venir,
 76 Du quel ung jour (s'il t'en veult souvenir)
 Je euz belle peur à cause d'une Bulle
 Ou d'ung Papier en forme de Cedulle
 Que quelque Gueux vint à ton huys poser,
 80 En declairant qu'il venoit se opposer
 A mon marché & achapt du dict Heere,
 Lequel Rapport, certes, ne me pleust guere,
 Et feuz long temps (comme sqais) sans respit,
 84 Fantasié & tout plain de despit.
 Mais peu apres le Cueur si me alla dire
 Que ce n'estoit q'ung marché faict pour rire,
 Et que à tes gens (pendant nostre Repas)
 88 L'avoys chargé pour retarder mes Pas,
 En me monstrant que encore ma presence
 Ne te faschoit, ne chez toy ma despence.
 Noble Seigneur, pour resolution,
 92 Par cest escript te fais relation
 Que pour affin que Ennuy de moy reculle.
 Suis à present en la ville de Tulle'
 Tu la cognois, Pour ce n'en dy rien plus,
 96 Te suppliant que je ne soye exclus
 De ta memoire, encore que ne ays veu signe
 (En mon endroit) dont de ce je soys digne;
 Et me commande en toutz lieux ton vouloir,
 100 Car de ce faire as sur moy le pouvoir.

Aski adierazgarriak direla uste dut ehun bertsolero hauek, zeren ikusten ditugun Bernard, Eustorg eta Blaise delako bat (nor ote?) bildurik eta gauerdiraino kantatzen: *Tou, Blaise & moy, chantions jusque à my nuict* (57.bl.).

Clément Jennequin (Châtelleraut 1485 ing. - Paris, 1558), musikaria, François de Gondi, Lorraine-ko kardinalaren eta François de Guise-ko jaunek babestua, hala nola Henri II.aren konpositorea. 1505az geroztik Bordelen ageri da Lancelot du Fau, Parlamentuko lehendakari eta 1515az gero Luçon-go apezpiku izango zenaren inguruan. 1523an Jean de Foix, Bordeleko artzapezpikuak babestu zuen eta 1525ean Saint Emilion-en Fronde-ko kalonje izanen da. Bere obra nagusia hiru, lau eta bost ahotsetara diren berrehun eta hirurogeita hamabost

kantek osatzen dute. 1520an dagoeneko ospetsu eta musika profanoan maisu, jenero guztiak landu zituen, lirikoa, narraziozkoa, erotikoa, teatrala... bere kantak eskuzkribuz-
eskuzkribu zabaltzen zirelarik Europan barrena, batipat 1528an moldiztegitatu *La Guerre* obraren ondoren. Bere liburu famatuena artean aurki daitezke: *Chansons* (1528), *Verger de musique* (1559)...(sic).

Beraz, musikari handi hau lagun zutela. Nabarmen da, Bernard Laheteren etxea, mende bat geroago Bertrand d'Etxauzena bezalaxe artisten babesleku izan zela. *Tu tins Maison ouverte à plusieurs Gens* (68. bl.), dio zehazki laudoriozko koplak, aipatuz François Cornier eta Aubert du Pré maisuak.

Kantatuko ote zituen Bernard Lehetek bere Bordeleko jauregian euskal kantak Beñat Detxepareren konpainian? Neretzat ez dago dudarik baietz, zeren baitirudien Lehetek, Cornier, Bordeleko parlamentuan prokuradore zenak eta du Pré-k lagun talde eder bat osatzen zutela, Musikazale amorratua zena, eta zeinekin, antza denez gure lehen poetak noizpait parte hartuko zuen, zalantzarik gabe. Guzti hauek eta beste zenbaitek osatuko zutekeen, ziuraski, Bordeleko talde humanista eta errenazentista, tamalez gutxi ezagutzen duguna, eta zeinen artean Clément Marot-en¹⁵ eragina nabarmena den.

Ez litzateke noski gure poetaren koplak iturriak eta nondikakoak, poetikotasun bideak aztertzeko ikerketa lerro galdua Bordeleko errenazimendu garaia zertxobait gehiago arakatzea. Guk hemen urrats bat besterik ez dugu eman, eta hurrengo lanek agian baieztatuko dutelakoan iritzi hau, hemen amaitzen dut solas labur hau.

---

¹⁵ Guy, H., 1968, *Clément Marot et son école. Histoire de la poésie française au XVIe siècle*. Paris, Champion.

Axularren garaiko sermoi argitaragabe bat: *Erunt signa in sole, et luna, et stellis . l. 21., Goure ginco omnipotentac...* Aurkezpena, oharrak eta transkripzioa.

Justitia et pax osculatae sunt (Ps.84)

JUSTIZIAK eta **bakeak** elkarri pot eman diote, halaxe dio Salmistak, eta egungo mundu egoeraren aurrean horixe bera desiatuz hasiera eman nahi nioke hemen ene saio xume honi. Alegia, zubereraz idatzirik dagoen eta Axularren garaikotzat jotzen dudan hitz horiek beraxe darabiltzan sermoi baten aurkezpenari.

Hala bada, hau hemen agertzearekin batera ohar batzuk nahi nituzke eman euskal sermoigintzaren inguruan baliagarri gerta daitezkeelakoan, bai euskal literatur erlijiosoaren, bai euskal erretorikaren bai eta euskararen historiarako.

Jakin, badakigu Goi Erdi Aroan Karlomagno enperadoreak "Capitulares" edo Buruxkak dei ditzakegun agirietan predikuak herriak konprenitzeko eran egitea gomendatzen zuela¹⁶, hau da, herriaren hizkuntzan egitea, eta Erdi Aroan sermoi guztiak, latinez idatziak zirenak barne, Frantzia batik-bat frantsesez ematen zirela, bakarrik apezgoari zuzenduak eginik latinez.

Baina zenbait lurraldetan beste hizkuntzarik ere mintzatzen baitzen, ezagunak dira, adibidez, okzitanierazko sermoiak, eta Geneviève Hasenohr-ek dioskunez¹⁷, ageri direnak garaiko hizkuntza lekukorik zuzenenak bezala, ohikoa zelarik beste lekutan bezala sermoi bildumak egitea urte guziko elizkizunetan erabil zitzen. Ez da harritzeko ikustea, beraz, XV. mendearen erdialdean inprimategia sortu zenez geroztik, kontutan hartzen badugu Eliza Katolikoak predikuari ematen zion garrantzia, *Artes praedicandi...* delakoak moldiztegitatuak, eta erretorikaren historia liburuetan¹⁸ gaia ukitzen duten ehunka titulu irakur daitezke XVI-XVII. mendeetan argitaratuak. Adibidez, Erdi Aroan eta geroago ere ospetsua izango zen Alain de Lille deitu teologo eta Pariseko Unibertsitatean errektore izan zenak (Lille, - Cîteaux, 1203) *Summa de arte praedicatoria* idatzi zuen¹⁹, egile ezezagun batek *Tractatus de modo discendi ... seu de modo praedicandi*²⁰ bat plazaratu Leipzig-en XV. mende bukaeran, eta Etienne Hoert jaunak²¹ Strasbourg-en 1513an beste *Modus praedicandi...* bat moldiztegitatu zuen.

Liburu hauek, noski, aski arrakastatsuak eta garaiari egokituak izaten ohi ziren, eta horien bitartez azter dezakegu nolako erretorika zerabilten apezkek beren sermoietan, eta garaia ezagutzeko ere baliagarri gerta dakizkiguke, Louis Mourin-ek²² Jean Gerson (Gerson, 1363 - Lyon, 1429) teologo eta predikariaren sermoiak aztertuz erakusten digun bezala. Hots, zerabiltzaten aipamen, errefrau eta *exempla*-k, alegia, ixtorioak garaiko pentsamoldeen, burutazioen berri eman diezaguketela beste literatur testuak baino areago.

311 Albert Lecoy de la Marche, *La chaire française au Moyen Âge*. Slatkine reprints, Genève, 1974, 235 urr.

¹⁷ Geneviève Hasenohr, "La prédication aux fidèles dans la première moitié du XIIe siècle. L'enseignement des "sermons limousins", *Romania*, T. 116, Paris, 1998, 34-72.

¹⁸ José Antonio Hernández Guerrero & M^o del Carmen García Tejera, *Historia Breve de la Retórica*. Ed. Sintesis, Madrid, 1994.

¹⁹ Migne, T. 210, col. 110-198.

²⁰ An., *Tractatus de modo discendi et docendi ad populum sacra seu de modo praedicandi*. Martinus Herbipolensis. Leipzig, s. XV.

²¹ Etienne Hoert, *Modus praedicandi subtilis et compendiosus*. Strasbourg, 1513.

²² Louis Mourin, *Six sermons français inédits de Jean Gerson. Étude doctrinale et littéraire suivi de l'édition critique et de remarques linguistiques*. Paris. J. Urin, 1946.

Erljio ordenen artean, Jesuiten presentzia eta arrakasta XVI-XVII. mendeetan izaugarria izan zen, noski, hala irakaskintzan nola predikazioan, batipat bere *Ratio studiorum* delakoa zela medio, zeinek Humanitateen estudioari garrantzi handia ematen baitzion eta hauen artean bereziki Erretorikari, zientziarik nobleena bezala. Ondorioz beren eragina predikazioan ere handia izan zen. Eta bidenabar idatzi zituzten oratoriaz liburu aski, adibidez, Bartolome Bravok *De arte oratoria*²³ ospetsua plazaratu zuen eta Aita Reggiok *Orator Christianus* ezaguna.

Gure esparrura, hau da Euskal Herrira gatozlarik, eta zehazkiago Axularren garaiko sermoigintza aztertzeraz, ez dago dudarik honek garrantzi izugarria izan zuela Trentoko Kontzilioaren ondoren, apezpikuen sinodalek adierazten diguten bezala herriaren heziketa katolikoan ezinbestekotzat jotzen baitzen.

Jakin, badakigu nola Baigorri sortu zen Bertrand d'Etchauzek (1557-1645), Henri IV.aren kontseilari eta kapellauak eta geroago Baionako apezpikuak, Axularren babesle izan zenak, zioetenez, kortesau baten hizkeraz areago mintzo zena apezpiku hizkeraz baino, Baiona utzi eta Tours-era joatea eskatu zuelarik, hiri honetan katedrala izugarri dotoretzeaz eta apaintzeaz gain *Maison de l'Oratoire* delakoa sortu zuela.

Ezaguna da bestalde, Axularrek berak lehenik fama eta ospea predikari moduan izan zuela Henri IV.aren gutun batean nabarmentzen den bezala, *il a presché la parole de Dieu au gré et contentement de l'evêque et gens de bien du dit pays*²⁴, alegia, Jainkoaren hitza hedatu duela apezpikuaren gogo eta kontentamenduaren arabera hala nola aipatu herriko jende onen gustora. Halaber, 1611. urtean badakigu Lancre eta sorginkeriaren arazo triste haren ondoren, non zapirehun pertsonak baino gehiago bizia galdu zuten, zenbait apaiz barne, egoera baretzeko erreginak predikari onak euskaldunei bidaltzea zela erabaki zuela eta hauek aurkitzea Aita Coton jesuitaren esku utzi zuela²⁵.

Axular ez ezik izan ziren beste euskal predikari ospetsuak hamazazpigarren mende honetan, eta beste anitzen artean hauexek leudeke: **Socarro** delako bat, **Joanes Haramburu** saratarra, *De bocino escuarra, miraila eta oracinetegua...* (Bordele, 1635) liburuaren egile frantziskotarra predikari gisa aipatua, **Bernard Gasteluzar** ziburutarra jesuita, predikari Baionan 1656an, baina jansenisten harrera gaitzaren aitzinean Oloron aldera joan zena eta hemengo apezpiku Maitye jaunarekin 1672an Zuberora osoari bisita egin ziona²⁶ eta *Eguia Catholicac...* bertso liburuaren egilea (1686). Zuberotarren artean baziren Hugues Dedieu-k²⁷ esaten digunez hainbat predikari frantziskotar euskaldun, hala nola, Nikolas ozatarra Maulen 1680an hila, Basile ozatarra hau ere, Akizen 1693an hila, Frantzisko delako bat, mauletarra eta idazlea, erlijio liburu bat idazteaz gain, inprimategiko berrikuntzaz idatzitakoa²⁸ edota Jose-Maria mauletarra eta Baionan 1719an hila.

²³ *De arte oratoria, ac de eiusdem exercendae ratione Tullianaque imitatione, varia ad res singulas adhibita exemplorum copia libri quinque.* Auctore Bartholomaeo Bravo è Societate Iesu. MDXCVI.

²⁵ Luis Villasante, 1972, *Axular. Mendea. Gizona. Liburua.* Jakin, Oñate, 74.

²⁶ Athanase Belapeyre, "Itinéraire très détaillé de la visite de M. de Maytie en Soule en 1672", *Etudes religieuses de la diocèse de Bayonne.* 1900.

²⁷ Hugues Dedieu, "Franciscains et Capucins originaires des provinces basques de Labourd, Basse-Navarre et Soule. Essai de répertoire chronologique (XVVe siècle - début XXe siècle)", *Bulletin du Musée Basque*, n1 81-82, 1978, 109-182.

²⁸ François de Mauléon, *Méthodes: pour bien faire la confession générale, pour bien prier et faire oraison, pour catéchiser les ignorants, pour persévérer dans la grâce de Dieu.*
- -, *L'esprit de l'orthographe universelle, contenant la réunion de toutes les langues par un seul caractère.* Paris, Antoine Chrétien, 1693.

Eta iparraldekoetz soilik ez mintzatzearren Solarte, zeinek Donostian 1621an igande arratsaldetan denen probetxu eta gusto handiz predikatzen omen zuen euskaraz, eta, hain zuzen, 1628ko Garizuma iristean jesuiten eleiza igande arratsaldetan hainbeste jendetzaz betetzen zen non denak bertan sartu ezinik eskatu zuten Santa Mariako elizan jarraitzea sermoiekin, egin omen zena denen arimen probetxu handiz²⁹. Baina prediku luzeak zirenean, Zuberoan bederen, Belapeyre³⁰ zioen bezala, jende xumeari loakarrazteko gehiago balio zioten misterioak konpreniarazteko baino:

predicu lucez baino ihikiago eta hobeki, çoin genté chehec ençun beçain sarri ahazten baitutié, ceren bortu arté hoyetan gouré Laborari eta Cabaleçain gachoac lanez akhituric, hen espiritiac hain sortha eta lamputs guerthatcen baitira, non hoboroetan Predicu handiec eliçan lehen loeraziten baitutie eciz iratçartcen misterio barnen hartceco.

Ingurune honetan bada beharko genuke kokatu ondoren aipatuko dugun eta aztertzeraz goazen sermoia.

Eskuzkribuak 22 zentimetroko hiru folio betetzen ditu bi aldetatik idatzirik, eta Koldo Mitxelena Kultur uneko Urkixo fondoan 6654 zenbakia darama, eta honako hitzak ditu karpetatxoak, *MS que me regaló Jean de Jaurgain*³¹. Hizkia irakurtzeko aski zaila zuenez horrelako idazkiekin ohiturik dauden paleografia irakasleengana jo nuen, hain zuzen, José Manuel Fradejas eta Blas Casado UNED-eko doktoereengana. Lehenak esan zidanez, XVI. mende erdialdeko testuak arakatzen ibili berria zelarik Iruñean hizki aski berdintsua topatu omen zuen. Bigarrenak XVI. mende bukaerako edo XVII. mende hasierakoa zitekeela. Bestalde, Jean Baptiste Orpustan, erdi aroko testuetan aditua den irakasle jaunari ere kontsulta egin nion, eta honek Axularren garaikotzat eman zitekeela adierazi zidan.

Egia esan niri, paleografian aditua ez naizelarik, testuak lanak eman dizkit irakurtzeak eta transkribitzeak, eta ez nago batere ziur irakurketa beti zuzena egin dudanik. Dena den, hurrengo irakurleei zertxobait bidea erraztu diedalakoan nago. Nere uste apalez grafiak eta hizkera azterturik Bertrand Zalgizekoaren edota Ivan Tartasenarekin antza gehiago dauka testuak Athanase Belapeyrenen idatziekin baino, hau da mende hasieratik edo erditsutik hurbilago legokeelakoan nago mende bukaeratik baino, eta aski urrun gelditzen da bai estiloz bai eta hizkeraz Francisco Ondarrak³² argitaratu 1729ko euskaraz idatzitako lehen sermoi nafarretik.

XVI. mendean Leizarragak ete bere laguntzaileek itzulpenetan grafia sistema guztiz koerente bat sortu zuten, baina erlijio gerren ondorioz ez zuen arrakasta gehiegirik ukan, tamalez. XVII. mende hasieran Materrek lanak izango ditu Saran ikasi zuen euskara konbentzio logikoz islatzea, Axular bera sortu zen aniztasunaren oihartzun egingo delarik. Dena den

²⁹ J. L. Malaxetxebarria, "Gotzain Jaunaren Aginduatzaz", *Jesus'en Biotzaren Deia*, Donostia, 1924, 84, n.2.

³⁰ Athanase Belapeyre, *Catechima Laburra eta Jesus-Christ goure ginco jaunaren eçagutçia, salvatu içateco*. (1696) Ed. kritikoa, J. L. Davant. Euskaltzaindia, Bilbao, 1983,

³¹ Jean de Jaurgain, (Ozaze, 1842 - Ziburu, 1920), kazetari, historialari eta literatur kritikari. Karlistadetan parisko aldizkari baterako idazten zuen bitartean Iruñeko artxiboak miatu zituen. Hainbat liburren egilea da: *Arnaud d'Oihenart et sa famille*, 1885, *La Vasconie: étude historique et critique*, 1886; *L'évêché de Bayonne et la légende de Saint-Léon*, 1917...

³² Francisco Ondarra, "Primer sermón en vascuence navarro (1729)", *Fontes Linguae Vasconum*, n1 38, 1981, 147-175.

Oihenart hartu beharko genuke ortografi arauemaile aitzindari gisa, atsotitzei eta neurtitzei ezarri "De l'Orthographe Basque" deitu oharretan, ez du, ordea, gure sermoilariak ohar horiek.

Tartasek bezala /u / eta /ü / fonemak adierazteko < ou > digrama eta < u > grafemak erabiliko ditu, hala: *goure, gincoua, ourte, celuco, paradussu, çuhur...* Badu hitz bukaeretan bokala ixteko jaidura, Detxepare eta Oihenartek bezala hala, adibidez kasu hauetan:

- e + -a > -ia : *beccatoriac, indignationiac, nombrian, bercia...*
- e + -e > -ie : *dutiellaric, ...*
- u + -a > -ia : *mundiaren, paradussia, santificatia, ...*
- u + -e- > -ie- : *cien, santien, ...*

Leherkari belare hasperendunari dagokionez, hots, /k/ fonemaren aldaerari buruz adierazi behar dugu gertuago dagoela Detxeparengandik Tartasengandik baino, adibidez, kasu honetan:

< cc > : *beccatore guira eta mira eztaquigula* (Detxepare, XIII, 25)
beccatoria cer eguinen duc (Sermoia, f.3v)

< kh > : *bekhatoria eta bekhatoressa cier mintço niz* (Tartas, 12)

Halaber - ki duten adberbioetan ematen ohi da berdintasun handiagoa Detxepareekin Belapeyreekin baino:

< qu > : *salvatuyac ieyncoarequi bethi alegueraqui* (Detxepare, I, 374)
rigourousqui gastigatceco (Sermoia, f. 3r)

< k > : *perestuki biciric ere* (Belapeyre, Hitzaurrea)

Ez dago, noski grafietan koerentzia osoa grafietan, gure irakurketan bedere honako hitz beraren aldaerak ateratzen baitzaizkigu : *erho* (f. 1r, l. 16) eta *ero* (f.1r, l. 32); *berhalla* (f. 1v, l. 71) eta *berehalla* (f. 2r, l.1), *geischi* (f.2v, l. 155) eta *geissy* (f. 2v, l. 134)...

<r-> , hots, dardarkariak aurki daitezke hitz hasieran inolako bokal eransketarik gabe, adibidez: *representacen* (f. 1r, l. 27), *revoltatcen* (f. 1v, l. 47), *ruinala* (f. 1r, l. 14)...

Eredu latinoaren eta frantsesaren eraginak, beraz, ageri zaizkigu nabarmenki hurrengo etsenpluctan bezala: *scriptura* (f. 1r, l. 15), *spiritu* (*psalmistak* (f. 1v, l. 43), *mysterio* (f. 1r, l. 23), *Zacharie* (f.1v, l. 59), *San Hyeroni...* (f. 1r, l. 19), *St. Augustic* (f. 1v, l. 75)...

Morfologiari dagokionez azpimarratzeko da deklinabideko (*-eri, -ganik, -la, -tarik, ...*) bereizgarriez kanpo , ageri den 'ore' izen-lagun genitiboa (*impossible içanen ceic ore beccatien gordatcea*, f.3v, l. 206) zein Maisterrengan eta Beñat Mardoren kopletan 'hire' bilakaturik den. halaber, *dreicu* eta *dreiquie* aldaerek pentsatzera garamatzate XVII. mende hasierakoa daitekeela testua.

HIZTEGIA

ABERE	- ahal (f. 3r, l. 189)
- aberen (f. 2v, l. 122)	AINITZ
ADAN	- ainitz (f. 1r, l. 4)
- Adam (f. 3v, l. 196)	ANGURU
ADBERTITU	- ainguriez (f. 1v, l. 76)
- advertitcen (f. 1r, l. 13)	AITORTU
AFEKZIONE	- aitortcera (f. 2r, l. 97)
- affektionen (f. 1r, l. 26)	AITZIN
AGERTU	- aiticinian (f. 3v, l. 205)
- aguertu (f. 1r, l. 5)	AKABI
AGRADABLE	- acabiez (f. 2v, l. 122)
- agradablea (f. 2v, l. 151)	AKZIONE
AHAL	- actioneren (f. 1v, l. 49)

ALARMA

- alarmatan (f. 1r, l. 13)

ALDE

- alde (f. 1r, l. 13)

ALTXATU

- altchatu (f. 1v, l. 44)

AMA

- ama (f. 2v, l. 119)

AMUREKATIK

- amourecatic (f. 2r, l. 80)

ANDRE DENA MARIA

- andre dena Mariaz (f. 2v, l. 154)

ANIMAL

- animal (f. 2r, l. 108)

APREHENDITU

- aprehenditcen (f. 1v, l. 44)

ARAUZ

- araus (f. 3v, l. 220)

ARGI

- arguia (f. 1v, l. 74)

ARGIZAGI

- arguiçaguia (f. 1r, l. 4)

ARIMA

- arima (f. 2r, l. 94)

ARRASU

- arrasou (f. 1v, l. 40)

ARREBA

- arreba (f. 2v, l. 148)

ARTE

- artian (f. 1v, l. 53)

ASOZIAZIONE

- associacionebat (f. 2v, l. 148)

ASTRE

- astre (f. 3r, l. 174)

ATRAPARAZI

- attraparacitcen (f. 2r, l. 101)

AUGUSTI

- St. Augustic (f. 1v, l. 75)

AZALI

- açalia (f. 2v, l. 131)

AZKARKI

- ascarqui (f. 1r, l. 16)

AZKEN

- asquen (f. 1r, l. 21)

BADA

- bada (f. 2v, l. 148)

BAIZIK

- baici (f. 2r, l. 88)

BALANTZA

- balantçan (f. 1v, l. 42)

BALE

- valian (f. f. 3r, l. 192)

BALIATU

- balia eneçaçun (f. 3v, l. 220)

BAT

- batez (f. 1r, l. 12)

BEGI

- beguiac (f. 1v, l. 61)

BEGIRAZALE

- beguiraçaliac (f. 2v, l. 144)

BEGITARTE

- beguitarte (f. 1v, l. 61)

BEHAR

- behar (f. 1r, l. 21)

BEIRE

- beyrebat houragatic (f. 3v, l. 231)

BEKHATORE

- beccatoriac (f. 1r, l. 22)

BEKHATU

- beccatiac (f. 1r, l. 7)

BELDUR

- beldurrequi (f. 1v, l. 68)

BELSTU

- belsturen (f. 1r, l. 11)

BENA

- bena (f. 1r, l. 31)

BENGATU

- vengatcea (f. 1r, l. 3)

BERA

- berac (f. 3v, l. 213)

BER(E)HALA

- berhalla (f. 1v, l. 72), berchalla (f. 2r, 78)

BERE

- bere (f. 1r, l. 2)

BERTUTE

- bertutiac (f. 3v, l. 215)

BERTZE

- bercia (f. 1r, l. 16)

BESTE

- bestera (f. 1r, l. 22)

BETE

- bete (f. 1r, l. 12)

BETI(ERE)

- betiere (f. 2r, l. 79)

BEZALA

- beçalla (f. 2r, l. 105)

BI	- estetiala (f. 1r, l. 34), estadin, guintian, *EDUN
- by (f. 1r, l. 15)	
BIHOTZ	- cian (f. 1r, l. 3), cianian, cialaric, dut, duc, du, duçu, duçie, duie, dituc, dutu, dutuçu, dutuie, beitu, citic, çitiçuc, dutuquec, dien, dian, diala, dialaric, estialaric, estiçu, dutiularic, etcielaric, beitecian, dion, dreicu, esteitadacie, gutu, guntiala, niqueçu, EFORT
- bihotçaren (f. 1r, l. 24)	- effortac (f. 2r, l. 91)
BIZI	EGIA
- biciaren (f. 1v, l. 41)	- eguiaren (f. 1r, l. 29)
BLASPHEMA	EGILE
- blasphemac (f. 1v, l. 55)	- eguiliac (f. 3v, l. 215)
BORONTATE	EGIN
- borontaten (f. 1r, l. 25)	- eguiten (f. 1r, l. 31)
BORTU	EGINAHAL
- bortiac (f. 2v, l. 138)	- eguin-ahal (f. 1r, l. 31)
BORTZ	EGIPTA
- borz (f. 2r, l. 84)	- Egipta (f. 1r, l. 5)
BURUZAGI	EGITEKO
- buruçaguiaren (f. 3v, l. 223)	- eguitecouac (f. 2v, l. 127)
BUXI	EGON
- bougibat (f. 3v, l. 231)	- egon (1r, l. 5), çagouelaric
DALIBAD	EGOTZI
- Dalibaden (f. 2r, l. 101)	- egotciren (f. 2v, l. 137)
DANTE	EGUN
- Dante (f. 1r, l. 36)	- egunez (f. 1r, l. 5), egunco...
DEITU	EITZI
- deituruc (f. 3v, l. 196)	eitcicen (f. 1v, l. 53)
DENA	EKI
- denen (f. 1v, l. 70)	- equia (f. 1r, l. 4)
DESIRATU	EKLESIASTIKO
- desiratcen (f. 1r, l. 14)	- ecclesiasticouac (f. 1r, l. 15)
DESKARGATU	EKLIPSATU
- descargatcea (f. 1r, l. 4)	- eclipsaturen (f. 1r, l. 11)
DETESTAZIONE	EKLIPSE
- detestationetan (f. 3r, l. 176)	- ecclipsen (f. 2v, l. 121)
DEUS	ELE
- deus (f. 1r, l. 111)	- eliac (f. 3r, l. 166)
DIBISATU	ELIZA
- divisatu (f. 1v, l. 73)	- eliça (f. 2v, l. 119)
DIO (ik. ERRAN)	EMAN
DOKTOR	- emaiten (f. 1v, l. 2)
- doctor (f. 1r, l. 13)	ENE
DOLORE	- ene (f. 1v, l. 45), eni (f. 3v, l. 229)
- doloria (3v, l. 230)	ENPELTATU
DURUNDA	- empeltaturuc (f. 3v, l. 202)
- durunda (f. 2r, l. 101)	ENTELEGAMENTU
EBANGELIO	- entelegamentiac (f. 1r, l. 14)
- evangeliouac (f. 1r, l. 13)	
EDER	
- eder (f. 1r, l. 10)	
*EDIN	

ENTELEGATU	ETA
- entellegatu (f. 1r, l. 31)	- eta (f. 1r, l. 17)
ENTZUN	ETCUNIAN (ik. *EDUN)
- ençuten (f. 2r, l. 104)	ETXE
ERAKARRAZI	- etchen (f. 2v, l. 131)
- eracarracitcen (f. 2r, l. 117)	EXPRIMATU
ERAKATSI	- exprimatcen (f. 2v, l. 141)
- eracastendu (f. 1r, l. 31)	EZAGUTU
ERACUTSI	- eçagutciac (f. 1v, l. 71)
- eracutssi (f. 1r, l. 3)	*EZAN
ERATSI	- deçaque (f. 2v, l. 128), eneçaçun, eçaçie, ditçanian, ditçenian.
- eratsirenda (f. 3v, l. 216)	EZARRI
ERAZATU (?)	- eçarten (f. 1r, l. 17)
- eraçatu (f. 3r, l. 193)	EZI
ERE	- ecy (f. 1r, l. 23)
- ere (f. 1r, l. 29)	EZKER
EREKARRARAZI	- esquerrian (f. 1r, l. 22)
- errecarracitceco (f. 3r, l. 188)	FABORABLE
ERETZI	- favorable (f. 2r, l. 104)
- eretcin (f. 2v, l. 133)	FABORE
ERI	- favoriac (f. 3r, l. 157)
- eri (f. 2r, l. 89)	FALSU
ERIDEN	- falsu peçu eguiliac (f. 3v, l. 214)
- erideiten (f. 2r, l. 92)	FAXUS
ERITARZUN	- faschous (f. 2v, l. 152)
- eritarçunetan (f. 2r, l. 90)	FURIA
ER(H)O	- furia (f. 3r, l. 189)
- erho (f. 1r, l. 16), ero (f. 1r, l. 32)	GABE
ERORI	- gabe (f. 2r, l. 103)
- eroriren (f. 1r, l. 20)	GABETARIK
ERRAN	- gabetarie (f. 1r, l. 3)
- erraiten (f. 1r, l. 22), dio	GAI
ERRAILE	- gaiac (f. 3r, l. 169)
- errailiac (f. 3v, l. 214)	GAIN
ERRENDATU	- gaignen (f. 1r, l. 3)
- erendatu (f. 1v, l. 49)	GAINELATIKO
ERREPRESENTATU	- gaignelatico (f. 2v, l. 123)
- errerepresentatcen (f. 1v, l. 63)	GAIZA
ESKEINI	- gaiça (f. 1v, l. 47)
- esqueini (f. 3v, l. 229)	GAIZKI
ESKU	- gaisqui (f. 1r, l. 37)
- esquietara (f. 2v, l. 132)	GAIZTO
ESKUIN	- gaistouac (f. 1v, l. 47)
- esquinez (f. 1r, l. 22)	GALDU
ESPARANTZA	- galduren (f. 3r, l. 181)
- esparançatan (f. 2r, l. 93)	
ESTATU	
- estatu (f. 2r, l. 94)	
ESTONATU	
- estonatceco (f. 3r, l. 187)	

GASTIGATU	HANDITARZUN
- gastigatceco (f. 3r, l. 177)	- handitarçuna (f. 1v, l. 2)
GERREN	HANITZ
- guerren (f. 2r, l. 82)	- hanits (f. 1r, l. 4)
GEZUR	HARAT
- gueçour errailiac (f. 3v, l. 214)	- harat (f. 2r, l. 82)
GIZON	HAREN
- guiçonen (f. 1r, l. 7)	- haren (f. 1r, l. 3)
GLORIA	HARENTAKO
- gloria (f. 3v, l. 232)	- harentaco (f. 2r, l. 109)
GOBERNATU	HARK
- gobernatcea (f. 2v, l. 150)	- harc (f. 1r, l. 36)
GOGO	HARRI
- gougoua (f. 2v, l. 127)	- harribat (f. 1v, l. 60)
GOITI	HARTAN
- goity (f. 3r, l. 162)	- hartan (f. 2v, l. 124)
GORDATU	HARTARA
- gordatcera (f. 3v, l. 1979)	- hartara (f. 2r, l. 105)
GORDE	HARTU
- gorderen (f. 1r, l. 10)	- hartu (f. 2v, l. 130)
GORRITU	HASTIO
- gorrituren (f. 3r, l. 172)	- hastio (f. 2r, l. 100)
GOSE	HATSARRE
- gosse (f. 3v, l. 228)	- hatsarrian (f. 1v, l. 78)
GRAZIA	HELTU
- gracia (f. 2v, l. 142)	- helturen (f. 3r, l. 175)
GURE	HENOCH- Henoch (f. 2r, l. 83)
- goure (f. 1r, l. 2)	HERRI
GUTI	- herria (f. 1r, l. 6)
- gutiago (f. 1v, l. 1)	HIEROSME
	- Hyerosmec (f. 1r, l. 19)
HA	HIRE
- ha (f. 1v, l. 54)	- hire (f. 3v, l. 195)
HAIEK	HIRUR
- hayec (f. 1v, l. 64)	- hirour (f. 1r, l. 5)
HAIETARIK	HITZ
- haietarik (f. 2r, l. 88)	- hits (f. 1r, l. 13)
HAIN	HOBEBKI
- hain sarri (f. 2r, l. 86)	- hobequi (f. 2r, l. 92)
HAITATU	HOBORO
- haitatu (f. 2r, l. 84)	- hoboro (f. 1r, l. 33)
HALA (NULA)	HOGEI
- halla noulla (f. 1r, l. 23)	- hoguey (f. 2r, l. 83)
HAN	HOIEK
- han (f. 1v, l. 52)	- hoiec (f. 1r, l. 20)
HANBAT	HOLA
- hambat (f. 2r, l. 104)	- hola (f. 3v, l. 221)
HANDI	HON
- handitan (f. 1r, l. 6)	- hon dena (f. 2r, l. 109)
	HONTAN

- hontan (f. 1v, l. 67)
HORI
- hori (f. 1v, l. 70)
HORO
- horo (f. 2r, l. 93)
HUNEK
- hounec (f. 1r, l. 23)
HUNEN
- hounen (f. 2r, l. 108)
HUILENDANIK
- huillendanic (f. 1v, l. 68)
HURA
- hourac (f. 1r, l. 10)
HUR
- houragatic (f. 3v, l. 231)
- IA
- ia (f. 2r, l. 89)
IDOKI
- idoquitia (f. 1v, l. 57)
IGARAN
- igaran (f. 1v, l. 45)
IKARARAZI
- icararacirendu (f. 2v, l. 137)
IKARATU
- icaraturen (f. 2v, l. 125)
IKUSARAZI
- icousaracirendu (f. 1r, l. 9)
IKUSI
- icoustiaren (f. 1v, l. 57)
IMAJINAZIONE
- imaginacioneren (f. 1r, l. 24)
INDIGNAZIONE
- indignationiac (f. 1r, l. 8)
INGRAT
- ingratac (f. 3v, l. 228)
INJUSTU
- injustouac (f. 3v, l. 202)
INKLINAZIONE
- inclinacionen (f. 1r, l. 26)
INPIETATE
- impietaten (f. 1r, l. 3)
INPOSIBLE
- impossible (f. 3v, l. 205)
INSEPARABLE
- inseparableen (f. 2v, l. 148)
INSUPPORTABLE
- insupportabilia (f. 3v, l. 226)
INTERPRETATU
- interpretatcen (f. 1r, l. 20)
- IRABAZI
- irabaci (f. 2v, l. 145)
IRATZARRI
- iratçartcen (f. 2v, l. 120)
ITSASO
- itsassouaren (f. 2v, l. 122)
IZAN
- ciren (f. 1r, l. 5), cen, cela, cenetic, iz, da, beita, esta, date, dela, dena, denian, dira, beitura, diren, direnac, direnian, direla, direlaric, etcelaric, beiccen, etciren, beitie, ceic, beiteic, ceio, ceie, izanen
IZAR
içarrac (f. 1r, l. 5)
JAN
- jatera (f. 3v, l. 229)
JARRI
- jartceco (f. 1r, l. 28)
JAUN
- jaun (f. 1v, l. 2)
JEITSI
- geissy (f. 2v, l. 134)
JENDE
- gendiery (f. 1r, l. 8)
JENTATE
- ientaten (f. 1r, l. 3)
JESU KRIST(O)
- Jesus Christ (f. 1v, l. 63), Jesu Christoren (f. 2v, l. 154)
JIN
- ginen (f. 3v, l. 209)
JINKO
- ginco (f. 1r, l. 2)
JO
- jo (f. 3v, l. 196)
JOAN
- jouaiten (f. 2r, l. 106)
JOB
- Job (f. 1v, l. 67)
JOSAPHAT
- Josaphateco (f. 3r, l. 192)
JUGAMENTU
- jugamentien (f. 1r, l. 8)
JUGATU
- jugaturen (f. 2r, l. 80)
JUJE
- jugia (f. 1v, l. 64)

JUSTIZIA	- lecutaric (f. 1v, l. 60)
- justiciaren (f. 1r, l. 33)	LIBERTATE
JUSTU	- libertatian (f. 1v, l. 53)
- justouac (f. 3v, l. 212)	LOTSA
	- lotsaz (f. 1r, l. 33)
KANDELA	LOTSAGARRI
- candela (f. 1r, l. 10)	- lotssagarriric (f. 1r, l. 4)
KITATU	LUR
- quittatcendutu (f. 1r, l. 32)3	- lurreco (f. 2r, l. 78)
KOLERA	MAIESTATE
- coleraren (f. 1r, l. 3)	- maicstata (f. 1v, l. 1)
KONDEMNATU	MAITE
- condemnaturenda (f. 3r, l. 181)	- maite (f. 2r, l. 100)
KONDUSITU	MALER
- condustitia (f. 2v, l. 119)	- malheurrac (f. 2r, l. 113)
KONKLUDITU	MANU
- concluditu (f. 1r, l. 9)	- maniac (f. 2r, l. 1)
KONSENTITU	MARADIKATU
- consentitu (f. 1r, l. 3)	- maradicaturen (f. 3r, l. 170), maradicatiac
KONSIDERATU	(f. 3v, l. 228)
- consideratcen (f. 1r, l. 30)	MARIA
KONSTRENT	- Maria (f. 2v, l. 154)
- constraint (f. 2v, l. 133)	MEDIZI
KONTATU	- mediciac (f. 2r, l. 92)
- contatcen (f. 1v, l. 69)	MINTZATU
KONTENTAMENDU	- minçatu (f. 2r, l. 86)
- contentamentiac (f. 2r, l. 112)	MIRAKUILU
KONTRARIO	- miracuillu (f. 2r, l. 85)
- contrarioua (f. 1r, l. 31)	MISERABLE
KONTRE	- miserabliac (f. 3r, l. 190)
- contre (f. 1v, l. 48)	MISERIKORDIA
KONTU	- misericordiasco (f. 2v, l. 146)
- conturuc (f. 1v, l. 46)	MISTERIO
KREATU	- mysterio (f. 1r, l. 23)
- creatu (f. 2r, l. 82)	MITILA
KREAZALE	- mitilarenac (f. 3v, l. 224)
- creaçaliac (f. 1v, l. 73)	MUNDU
KRIMINEL	- mundiaren (f. 1r, l. 6)
- criminela (f. 2v, l. 130)	MUSIKA
KRISTIANO	- musica (f. 2r, l. 100)
- christianouac (f. 3r, l. 162)	
KURUTXE	NAHI
- curutchecho (f. 3v, l. 199)	- nahi (f. 1r, l. 7)
	NATURA
LANTATU	- natura (f. 2r, l. 91)
- lantatu (f. 3v, l. 202)	NI
LEHEN	- nic (f. 1r, l. 14)
- lehen (f. 1v, l. 73)	NON
LEKU	- non (f. 1r, l. 21)

NONBRE	- paradussiaren (f. 2r, l. 117)
- nombrian (f. 1r, l. 27)	PASIONE
NULA	- passionez (f. 3r, l. 159)
- noulla (f. 1r, l. 37)	PE
NURK	- piala (f. 3v, l. 197)
- nourc (f. 1r, l. 29)	PENA
OBRA	- pena (f. 2r, l. 103)
- obren (f. 1v, l. 41)	PENITENTZIA
OBTENITU	- penitentciatara (f. 2r, l. 117)
- obtenitcea (f. 3v, l. 211)	PENSATU
ODEI	- pensatcen (f. 1v, l. 40)
- f. 1v, l. 53)	PERSONAJE
OFENSATU	- personage (f. 1r, l. 16)
- offensatcen (f. 3r, l. 180)	PEZU
OGEN	- peçouas (f. 2v, l. 135)
- oguenic (f. 3r, l. 175)	PHARAON
OGENDURU	- pharaonen (f. 1r, l. 2)
- oguenduruc (f. 3r, l. 174)	PIZATU
OGI	- piçatceco (f. 1v, l. 42)
- ogui bougibat (f. 3v, l. 230)	PLAZERAK
OHARTU	- plaserac (f. 2r, l. 111)
- ohart (f. 1r, l. 34)	PREDIKATU
OIHU	- predicatcia (f. 2r, l. 88)
- oihu (f. 2v, l. 138)	PREDIKATZALE
ONSA	- predicatçale (f. 2r, l. 85)
- onsa (f. 1r, l. 31)	PRESIDATU
OMNIPOTANT	- presidaturen (f. 3v, l. 211)
- o(mn)ipotentac (f. 1r, l. 2)	PRIMO
ORANO	- primo (f. 3r, l. 176)
- orano (f. 2r, l. 87)	PRINTZIPALA
ORDU	- principala (f. 1v, l. 47)
- orduz (f. 1r, l. 2)	PROBIDENTZIA
ORDIAN	- providencia (f. 1v, l. 57)
- ordian (f. 2r, l. 91)	PROPHETA
OREIN	- propheta (f. 1v, l. 59)
- oreignec (f. 2r, l. 100)	PSALMISTA
ORO	- psalmistac (f. 2v, l. 141)
- orotan (f. 1r, l. 4)	PUNTU
OSAGARRI	- puntiala (f. 2r, l. 102)
- ossagarria (f. 2r, l. 99)	PUXANTZA
OSTO	- puchança (f. 3v, l. 210)
- ostouac (f. 2v, l. 124)	REBELAZIONE
OTIAN	- revelacionez (f. 3v, l. 199)
- otian (f. 3v, l. 194)	REBOLTATU
OTOITZ	- revoltatcen (f. 1v, l. 47)
- otoitciac (f. 3r, l. 158)	REFORMATU
PARADUSU	- reformatcera (f. 2r, l. 98)
	REFUJIO
	- refugio (f. 3v, l. 195)

REGRETA	- semien (f. 3r, l. 169)
- regretia (f. 3v, l. 230)	SEPARATU
REPRESENTATU	- separatcen (f. 1v, l. 77)
- representatcen (f. 1r, l. 27)	SEPARAZIONE
REPROBATU	- separacione (f. 1v, l. 75)
- reprobatiem (f. 1r, l. 27)	SIGNIFIKATU
REPROTXU	- significaturen (f. 1r, l. 23)
- reprotchiac (f. 3v, l. 227)	SIGNO
RESIGNATU	- signo (f. 1r, l. 4)
- resignatcea (f. 1r, l. 25)	SINISTE- siniste (f. 1v, l. 67)
RESOLUTU	SKRIPTURA
- resoluturic (f. 1r, l. 2)	- scriptura (f. 1r, l. 15)
RETEINTU	SOGIN
- retenituren iz (f. 3v, l. 195)	- soguiten (f. 1v, l. 60)
RETIRATU	SOLAMENTE
- retiratcen (f. 2r, l. 116)	- solamente (3v, l. 214)
RIGURUS	SPIRITU
- rigourous (f. 2v, l. 152)	- spiritu (f. 2v, l. 119)
RIGURUSKI	SUBORNATU
- rigourousqui (f. 1r, l. 7)	- subornatubatec (f. 2v, l. 129)
ROBUR (?)	SUPORTATU
- robour (f. 2r, l. 108)	- supportatcen (f. 3r, l. 189)
RUINA	TENEBRA
- ruinala (f. 1r, l. 3)	- tenebra (f. 1r, l. 6)
SAHETSA	TENPESTA
- sahetsaz (f. 3r, l. 193)	- tempesten (f. 2v, l. 122)
SALUTATU	TERRESTRE
- salutatcea (f. 1r, l. 14)	- terrestrian (f. 3v, l. 197)
SALBARAZI	TERRIBLE
- salvaracitcen (f. 2r, l. 102)	- terrible (f. 3v, l. 216)
SALBAZALE	TRIBULAZIONE
- salvaçalia (f. 1v, l. 63)	- tribulacione (f. 3v, l. 226)
SAN	TRISTE
- san (f. 1r, l. 19)	- tristez (f. 2v, l. 123)
SANTA	TRONPETA
- s(an)tan (f. 1r, l. 15)	- trompeten (f. 2v, l. 121)
SANTIFIKATU	UHUIN
- s(an)tificatiac (f. 1r, l. 21)	- ouhouiner (f. 3r, l. 182)
SANTU	UKAN
- s(an)tien (f. 1r, l. 25)	- ucanen (f. 1r, l. 34)
SARRI	UKATU
- sarri (f. 2r, l. 86)	- ucaturen (f. 2v, l. 156)
SARTU	UKITU
- sartu (f. 2v, l. 131)	- uquiten (f. 3r, l. 167)
SEKONDO	UME
- secondo (f. 3r, l. 187)	- umen (f. 2r, l. 102)
SEKULA	URRATS
- secula (f. 1v, l. 41)	
SEME	

- urratsac (f. 1v, l. 69)	- celuco (f. 1r, l. 10)
URRENDU	ZER
- urrentcian (f. 1r, l. 7)	- cer (f. 1v, l. 54)
URTE	ZERBITZARI
- ourte (f. 2r, l. 84)	- serbutçaria (f. 3v, l. 223)
URTUKI	ZERBUTZATU
- ourtouquitcen (f. 1v, l. 61)	- cerbutçatcen (f. 1v, l. 2)
USTE	ZEREN ETA
- ouste (f. 1r, l. 7)	ceren eta (f. 1v, l. 40)
	ZERGATIK
UTSU	- cergatic (f. 3r, l. 171)
- ouste (f. 1r, l. 34)	ZOIN
UTZULI	- çoin (f. 2r, l. 103)
- utçultcen (f. 1r, l. 28)	ZU
	- cien (f. 1r, l. 14)
XAHATU	ZUHAIN
- chaturen (f. 3r, l. 159)	- çuhain (f. 3v, l. 197)
XERKATU	ZUHUR
- chercatu (f. 1v, l. 50)	- çuhur (f. 1r, l. 16)
	ZUHURTARZUN
ZAKARIE	- çuhurtarçun (f. 1r, l. 24)
- Zacharie (f. 1v, l. 59)	ZUIN
ZAZPI	- çuin (f. 1r, l. 29)
- çaspy (f. 1v, l. 60)	ZURE
ZELU	- çoure (f. 2v, l. 144)

Nabarmen denez hitz zerrenda honetan mailegu ugari ageri dira, batik-bat latinetik, frantsesetik eta batzuk ere gaztelaniatik. Maizenik ageri zaigun hitza *ginco* da, 22 aldiz ageri dena, eta ondoren datoz: *beccatore* (14), *beccatu* (13), eta *ordian* (13)... Beraz, argi eta garbi dago direla biak Jainko eta bekataria sermoiaren bi ardatz nagusiak. Eta predikatzailak darabiltzan aipamenak testamentu zaharrekoak dira gehien bat : Psalmoak (5 aldiz, eta behin zenbakia oker emanetz), Job (2 aldiz), San Lukas (3 aldiz), Genesia edo Etorkia behin, eta Zakarias beste batean. Elizaren aiten artean San Agustin eta San Jeronimo ditu aipatzen binaka aldiz, baina badu ere beste aipamen berezi bat, ez dena agertzen ez Axularren ez eta tartasen aipamen ugarien artean, hau da, Dante, zeinek Errenazimenduko kutsu bat ematen dion testuari, eta predikariari halako kultur jazkera modukoa, aski berezirik gelditzen dena konparatuz gero sermoi hau 1729ko goi-nafarrera hegoaldekoarekin.

Hau argumentazioaren moduan ere nabarmentzen da, adibidez erabiltzen duenean arrazoinak agertzeko hitzok: *Primo* (f. 3r, l. 176) eta *Secondo* (f. 3r, l. 187) . Urthubiek Axularren estiloaz dioena, alegia, *atque uberem authoris facundiam magna cum eruditione* , aberastasuna eta erudizioa bat dihoazela urdazubitarrarengan, berdintsua desakegu gura autore ezezagunaz, zein jesuitek maite zuten korronte asianista barnean koka dezakegun. Modu hau "kolore"en erabileran (deskripzioak, errekurso patetikoak eta beste) hala nola *varietas ingeniorum* delakoan, hots, injenioen ugaritasunean, zeinek aske uzten zuen predikari bakoitza, eredu hainitzen aitzinean, bere stilo proipioa sortzea.

Hona bada ondoren datorren sermoiaren sarrera hitzak amaiturik, beraxeck erabili hitzak errepikatzen ditudalarik:- *Maradikatuak ingratak! gose ukan dut eta ez didazue eni jaterra eskeini, zer dolorea, zer pena handia, ogi apur bategatik, beire bat uragatik galtzea paradisiko gloria!*

Amaitu dut. Mila esker zuen arretagatik.

r *Erunt signa in sole et luna et stellis. L¹. 21.*

Goure ginco omnipotantac² bere orduz resoluturic pharaonen
 impietaten vengatcea, eta haren ientaten gaignen bere coleraren
 descargatcea, haren ruinala consentitu gabetarie, eracatsy cian
 hanistz signo lotsagarriric, orotan gaignetic equia, arguiçaguia
 5 eta içarrac egon ciren hirour egunez aguertu gabetarie. Egipta
 herria oro tenebra handitan çagouelarie bere gincouac mundiaren
 urrentcian nahi dutialarie rigourousqui punitu guiçonon beccatiac
 gendiery bere colerac eta haren jugamentien indignationiac
 urrentcian concluditu gabetarie icousaracirendu hanitz signo
 10 lotsagarriric, orotan gaignetic celuco candela eder hourac gorderen
 dira equia belsturenda arguiçaguia eclipsaturenda, izarrac eroriren

dira mundu oro tenebraz bete izanen dira, hits batez
 oro alarmatan izanen dira, egunco evangeliouac advertitcen
 gutu eta nic desiratcen dut cien entelegamentiec salutatcea.

15 Ecclesiasticouac representatcen dreicu scriptura s(an)tan bi
 personage direnac bata ascarqui çuhur eta bercia erho,
 çuhurac ecarten dialarie bere bihotça esqu esquinian, erhouac
 aldiz esquerrian, eta letra baten hitsez dialarie **Cor sapientis
 in dextera eius, et cor stultis in sinistra illius**, San Hyeron(imoc)
 20 interpretatcen dutialarie hits hoyec erraitendu entelle(gatu)
 behar direla asquen jugamentuaz, non s(an)tificatiac [...]
 bestera alde esquinez eta beccatoriac aldesquinian, eta
 mysterio handi hounec significatcen du ecy halla noulla beita
 çuhurtarçun handya bere bihotçaren, bere imaginacionen eta
 25 borontaten bere gincouary resigatcea egun batez S(an)tien nombre
 handya bere inclinacionen eta bere affectionen bere gincouaren
 utcultcea, egun batez reprobation nombrian jartceco
 çuin beitera aldesquerrian. Eguiaren erraiteco nourc ere
 30 consideratcen beittutu goure gincouaren jugamentiac
 eracastendu onsa çuhur dela bena contrarioua eguiten dianac
 ero dela. Çuhurac quittatcen dutu beccatiac gincouaren
 justiciaren lotsaz, bercia hoboro beccatutan erortenda
 ouste dialarie goure gincouac estutiala ohart ucanen
 35 haren beccatiac.

Dant(e) Doctor handy harc consideratcen çialarie alde batetic
 goure gincoua eta bercetic noulla guiçonac gaisqui tratacen
 f. lv cien, etcielarie apprehenditcen haren maiestatia gutiago
 cerbutçatcen haren handitarçuna, Jaun harc emaiten dian
 40 arrasou da, ceren eta beccatorec espeitua pensatcen içanen

---

¹ Lucas, xxi, 25. Orduan içanen dirade signoac iguzquian eta ilharguian eta içarretan: eta lurrean afflictione nationetà ez iaquinez cer eguin, orroaz daudela itsasoa eta bagác. (Joanes Leizarraga, *Iesus Christ gure iaunaren Testamentu Berria*, Pierre Hautin, Rochellan, 1571)

² ô ipotantac irakurri dugu duda anitzen ondoren, 1729ko sermoian ere ageri den hitza.

---

dela secula jugamenturuc haren biciaren eta obren
balantçan piçateco. **Propter quid inritavit impios Deum dixit**

- enim in corde non requirit.** Ps. 9. Ceren dio gure psalmistac
altchatu du gincoua beccatoriac coleratan, ceren eta gaistouac
45 igaran beitu bere bihotcian, ene beccatiac espeitira punituren
eta gincouac espeitu gaistouen conturuc eguinen eta
eguia gaiça principala, ceren beccatoriac revoltatcen beitera
gincouaren contre, eta ceren eta ouste beitie estirela
behar erendatu contu bere actioneren eta haren bicia
50 estela chercatu içanen. Gaistouac beccatutan erorten direnian
ouste estela gincoric edo ouste badu badela ouste du
utsu dela, erraiten dialaric gincoua han gaignen da
odeien artian, eiccitcen gutu goure libertatian estu
conturuc eguiten goure beccatiez. Ha beccatoria cer
- 55 blasphemac erraiten dutuc. **Qui plantavit aurem non³
audiet; (aut) qui finxit oculum non considerat.** Ps. 93. Gincouary
icoustiaren idoquitia duc hary justiciaren eta providencia
ren idoquitia. Zacharie propheta handi hare icoussi cian egun
60 batez harribat çaspy lecutaric soguiten cialaric
ourtouquitcen çutialaric bere çaspy beguiac beguitarte batetara.
Super lapidem unum septem oculi sunt. Harry harc
errepresentatcen cian Jesus Christ goure salvaçalia eta
goure Jugia. **Petra aut sicut Ch(rist)us.** Beguy hayec
65 significatcen dreiquie goure gincoua estela utsu,
icousten diala alde orotaric, consideratcen dutiala goure
actioniac eta bicia oro. Job bici cen siniste hontan eta
erraiten beldurrequi. Ha jauna, huillendanic soguiten
deitadaçu, çuc contatcen dutuçu ene urratsac eta
70 actioniac oro, eniroçu denen eguin-ahal hory çuc
etcunian berhalla eçagutçiac. **Tu quidem gressus meos
dinumerasti⁴. Dimitte me ut gloriat salinam meam.**
Munduco lehen egunian goure creaçaliac divisatu
cian arguia tenebretaric, **divisit lucem a tenebris.**
- 75 St. Augustic separacione hounez entelegatcen dela
goure gincouac ainguriez eguin cian jugamentia
separatcen çutialaric hounac gaistouetaric. Entellegutan
emaiteco ecy halla noulla mundiaren hatsarrian içan cen.
f.2r. celuco aingurien jugia, berehalla içanen ceta (lurreco guiçonon)⁵
mundiaren urrentcian lurreco guiçonon jugia. Betiere
80 ohart quintian amourecatic ecy harc jugaturen
guntiala &.

---

³ ô grafiaz.

⁴ Job. 14-16.

⁵ ezabaturik.

- Hoboro mundia creatu cenetic harat çaspy guerren guiçona
 Henoç biciric hirour etan ehun etan hirour etan hoguey
 et a borz ourte haitatu içaen cen goure gincouaganic
 85 haren asquen jugamentien predicatçale içaiteco. Miracuillu
 handiez goure gincoua hain sarri nahi içaen dien minçatu
 asquen jugamentias, et a orano hoboro, et celaric çaspy guiçon
 baicic haictaric nahi ucan dian predicatcia haitatu.
 90 Mysterioua eder da, ceren et a mundia ia eri beiten et a
 eritarçunetan çaspy guerren egunian jugamentiac et a
 crisac (?) beitera [...] ⁶, et a ordian naturac bere effortac
 eguinic, eriac hobequi erideiten beitera et a mediciac
- esperançatan jartcen et a hoyec horo cier erraiteco ecy
 beccatoria gaisqui erideiten denian haren arima estatu
 95 gaistouan denian, ordian behardiala beccatoriac ohartu
 asquen jugamentias et a goure gincouaren justicias
 ordian behar diala eguin efforbatez beccatiaren aitortcera
 et a bere biciaren reformatcera hora da goure arimen
 ossagarria et a [...]
- 100 Oreignec maite duie ascarqui musica et a hastio
 durunda. Dalibaden musicac attraparacitcen dutu et a
 durundac salvaracitcen, ecy bere umen eçarteco puntiala
 direnian çoin ucaiten dutielaric pena handi gabe
 durunda ceie hambat favorable ecy ençuten diren
 105 beçalla lotsaz descargatcen beitera. Job hartara
 jouaten cen erraiten cianian **Nunquid n(os)ti tempus partus
 (h)ibicum in petris vel parturientes cervas observasti.**
 Job 39. Animal hounen [robou ?] handya maite dian
 harentaco gaisto dena, et a hastio harentaco hon dena
 110 guiçonaren [robou ?] duçu orano handiago, ecy estiçu
 deus ere hain maiteric ecy ene munduco plaserac
 et a contentamentiac (çoin beitera haren) ⁷ direlaric
 haren malheurrac, ceren et a denez ere hain
 hastioric, couina goure gincouaren maniac et a
 115 jugamentiac direlaric haren ossagarria çouinen
 ohartciac retiratcen beitu hanits, ordian becatutic
 et a penitentciatara eracarracitcen paradussiaren vicitceco
 f.2v Eliça s(an)ta ama spiritu s(an)tian condusitia beccatoren
 120 advertitceco egunco egunian iratçartcen dutu asquen jugam
 entusco durunda, Aingurien trompeten içarren ecclipsen
 lurraren içarren itsassouaren tempesten aberen acabiez
 et a berce gaignelatico gaiça tristez. **Erunt signa
 in sole et Luna etc.** Oro ostouac beçalla egun hartan
 125 dio scriptura s(an)ta icaraturen direla. Hanitz signo aguer
 turen dira egun hartara gabe, goure advertitceco
 dio St. Hyerosmac goure eguitecouac gougoua eman

⁶ urô

⁷ ezabaturik

- deçaque. Goure gincouac egun hartara gabetic
 eguinen du juge subornatubatec beçalla, couinec
 130 estialaric desiratcen criminela hartu eguinen beitu
 bere etchen sartu gabetic hanits açalia, haren
- esquietara eror estadin amourecatic. Ecy goure gincouaren
 affectionez goure eretcin beteric, constraint delaric
 guiçon beccatoriaren hartcera, mundu hontara geissy
- 135 gabetic eguinen du berhalla hanits açalia, oro peçouas
 gaigniala utculiren dutu, eclipsaturendu equia,
 egotciren dutu içarrac, icararacirendu lurra, icararac
 irenditu celiac eta bortiac, mundu oroc oihu eguinen du
 alarma alarma amourecatic eta guiçonac ençunic
 140 eta icoussiric ohart dadin asquen jugamentiaz eta
 bere beccatiaz psalmistac exprimatcen dutu hoyec
 gracia ederrez. **Dedisti metuentibus te significationem
 ut fugiant a facie arcus.** Ps 86⁸. Jauna, advertitcen
 dutuçu çoure manuz beguiraçaliac noulla behar
 145 diren paradussia irabaci.
 Misericordiasco signouac ere justicia esta secula
 jouaiten misericordia gabetic haien bien artian
 bada bi arreba inseparableen artian beçallaco associacio
 nebat, **justitia et pax osculatae sunt.** Ps. 84. Gincouaren
 150 borontatia da mundiaren gobernatcea misericordiaz eta
 justiciaz, misericordia eder beitu eta agradablea
 bena justicia faschous eta rigourous. Signo handiac
 eta lotsagarriac, equia, arguiçaguia eta içarratan
 nahidut erran Jesu Christoren Andre dena Mariaz eta
 155 S(an)tietan. Asquen jugamentian geischiren dira içar eder
 hourac celutic, ordian Andre handy harc ucaturen
 f. 3r. dreicou bere favoriac, ordian eitciren dutuie s(an)tiec bere
 otoitciac, ordian içanenda goure salvaçalia beccatoren
 contre coleraz eta passionez beteric, ordian duc
 160 mundia beccatietaric chahaturen, **Ecce agnus dei, ecce
 qui tollit peccata mundi,** ordian dutu oro balançan
 piçaturen. Christianouac, **levate capita v(estr)a,** goity
 cien gogouac, ordian icoussiren ducie equia eder hartan
 signo handiric, ordian equia date bere balançan,
 165 **sol ixit in libra,** ordian piçaturen dutu goure actioniac
 goure eliac eta goure pensamentiac oro, equia balançan
 denian uquiten dutu egunac eta gaiac bardin
 berehalla uqui handi harc alocaturendutu balançan bere
 jugamentien gaiac eta egunac, egunac bere semien gaiac
 170 maradicaturen.
 Bena Jauna oren miracuillu eta signo hoyec oro cergatic
 equia belsturenda, cer gatic arguiçaguia gorriguren ceio

⁸ Benetan Ps. 59

- arguia, cergatic egotciren dutuçu içarrac celutic, cer
 oguenduruc astre eder hayec. İçar eder hayec cer
 175 oguenic ucanagatic signo hoyec oro helturen dira
 hanits arrasou gatic. **Primo** beccatiaren detestationetan
- punitceco eta rigourousqui gastigatceco [...] erendatu beitu gincouary. Soguineçaçie beccatiaren malheurrary, ceren eta equiac arguy eguinen beitu
 180 beccatoriari gincoua offensatcen cianian hartuco
 condemnaturenda tenebretara, arguiçaguiaç galduren
 du bere arguia, gaiez ouhouiner argui eguiteagatic
 eta içarrac eroriren celutic gaistouer favorable
 içanagatic. **Quidquid delirant Reges plectantes**
 185 **Achivi**, Equia, arguiçaguia eta içarrac puniturend
 ira guiçonaren beccatiagatic.
- Secundo** guiçonen estonatceco eta beccatoren
 penitenciatara errecarraracitceco, eci celiac ecin
 supportatcen ahal badu juge handi haren furia
 190 cer eguinen du beccatore miserabliac tenebra handi
 hourac icous ditzanian, jauna, cer eguinen duie
 Josaphateco valian durunda hourac ençun ditenian
 gincou handi harc bere sahetsaz erazatu ditce(nian).
 f. 3v. Otian beccatoria cer eguinen hic ordian, cer
 195 refugio ucanenduc, nourc reteintureniz hire esparançaç
 oro galdu dutuquec. Adam jugamentiala deituruc jo cia
 gordatcera çuhain batin piala paradussu terrestrian,
abscondit se in medio arboris paradisi⁹, cer eguin beician
 revelacionez eci curutcheco çuhaina içanen cela
 200 beccatoren refugioua, bera asquen jugamentian hora
 içanen ceic contrario, ordian çuhain hora lehen
 lurrian lantatu içanagatic, celian enpeltaturuc iz,
 eridenenduc. **Hoc signum exit in caelo, d(omi)nu(m) ad
 judicandum venerit.** Ordian icoussirenduc jugebat çouinen
 205 aitcinian impossible içanen beicceic deusere estaltcea, **et tunc
 videbunt filium ho(min)is**¹⁰. Impossible içanen ceic orê
 beccatien gordatcea, ceren eta ginen beita **in nube**
 gora handitan. Impossible haren puchañari resistat
 cera, ceren eta ginen beita **cum potestate magna**
 210 puchañça handitan. Impossible içanen ceic denen
 obtenitcea otoitcez, ceren eta presidaturen beitu **in maiesta
 te**, ordian jugaturen citic oro justouac eta injustouac
 berac dio, **finis suspiro tempus ego justitiam indicabo**
 eta solamente gueçour errailiac ouhouinac eta falsu pecu
 215 eguilic bena bertutiac eta justiciac. Ordian goure

⁹ Genesi, 3-8: *et cum audisset vocem Domini vocem Domini Dei deambulantis in paradiso as auram post meridiem abscondit se Adam...*

¹⁰ St. Lucas, 21, 27: *Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna et maiestate...et levate capita vestra.*

- gincoua hambat terrible cratsirenda eci s(an)tiac berac
 lotsa içanen beitira. Beha David guiçon s(an)tu hari
 ere, **intimo in iudicium suum tuo**. Ps.42. Jauna
 aprehenditcen çitiçuc çoure jugamentiac, nahi niqeçu
 220 possible balia eneçaçun, juga ene beccatue araus.
 etciren ene juge. Hola hain guiçon justouac
 aprehenditcen badutu goure gincouaren jugamentiac
 cer eguinen du beccatoriac, buruçaguiaren serbutçaria
 hambat lotsa içan bada, cer eguinen du mitilarenac,
 225 **temo enim tribula(ti)o magna qualis non fuit**.88.
 Eguiaren tribulacione handia eta insuportabilia
 ençun ditcenian juge handi haren reprotchiac erraiten
 dialaric, maradicatiac ingratac gosse ucandut
 eta esteitadacie enny jatera esqueini, **non dedisti**
 230 **mihi manducare**, cer doloria, cer regretia, ogui
 bougibategatic, beyrebat houragatic gal paradussuco
 gloria.